

Apžvalgos. Recenzijos. Pastabos
Opinions. Reviews. Observations
Überblicke. Rezensionen. Anmerkungen

Giedrius SUBAČIUS

KIPRIJONO NEZABITAUSKO ŽODYNO AUTORIS

Dar nuo XIX a. tęsiasi tradicija Kajetoną Nezabitauską laikyti rankraštinio žodyno, sudegusio Varšuvoje per II-ąjį pasaulinį karą, "Žodnikas // Letuwiskaj—Zemajtiskas // yr // Lenkiskaj yszrožitas [...] tom I-szy // od Lit. A do I własnie — // przez // Kajetana Niezabitowskiego // Żmujdina" autoriumi (pavadinimas pagal Vincą Maciūną, *Mūsų senovė*, 1940, t. 3, Nr. 1(10), p. 142). 1963 ir 1967 m. A. Kaupuž *Literatūros* t. 6 ir t. 10 paskelbė daug Ivano Loboikos, kanclerio grafo Nikolajaus Rumiancevo ir Kiprijono Nezabitausko laišky, iš kurių neabejotinai matyti, kad "tikrasis žodyno autorius buvo Kiprijonas Nezabitauskis", vyresnysis Kajetono brolis*. Tačiau dar ir šiandien neretai abejojama, ar tą žodyną rašė ne Kajetonas (plg. Zinkevičius Z. *Lietuvių kalbos istorija*. V., 1990. T. 4. P. 128; Žukas V. *Nezabitauskis—Zabitis Kajetonas Rokas. — Tarybų Lietuvos enciklopedija*. V., 1987. T. 3. P. 212 ir kt.). Nekartojant akivaizdžių A. Kaupuž argumentų dėl Kiprijono autorystės, reikia pasverti argumentus, kodėl autoriumi tebelaikomas Kajetonas.

1. Antraštėje įrašyta Kajetono autorystė. Iš karto pasakytina, kad titulinis puslapis turėjo būti užrašytas gerokai vėliau nei pats žodyno tekstas (dvibalsiai *aj, ej, uj* antraštėje parašyti su *j*, o taip imta plačiau rašyti tik ketvirtajame XIX a. dešimtmetyje, tačiau pačiame tekste jie, rodos, žymėti su *y* — *Atkabintyiey*, kaip kad ir galėjo būti parašyta 1823 m.). Kai brolis Kiprijonas po 1831 m. sukilimo emigravo į Paryžių ir už akių buvo nuteistas mirti, Kajetonas jau be baimės galėjo užrašyti savo pavardę tituliniame brolio žodyno lape.

2. Kiti XIX a. šaltiniai mini Kajetoną (pa-)rašiusį lietuvių kalbos žodyną (*Kurjer Polski*, 1830, Nr. 64; *Dykcjonarz Biograficzny powszechny*. Warszawa, 1851). Tačiau tie leidiniai informacijos turbūt sėmėsi iš paties Kajetono, tada dirbusio Varšuvos cenzūros komitete. Taip pat pats Kajetonas laiškuo-

* Žr.: K a u p u ž A. Kai kurios papildomos žinios apie Lietuvos kultūros veikėjus XIX amž. pradžioje Vilniaus Universiteto prof. I. N. Loboiko laiškuose. — *Literatūra* 6, 1963, p. 207–222; K a u p u ž A. XIX a. pradžios Lietuvos kultūros veikėjai pagal prof. I. N. Loboikos susirašinėjimą su N. P. Rumiancevu, muziejaus steigėju. — *Literatūra* 10, 1967, p. 165–199. (red. p.)

se Krokuvos profesorui Wiszniewskui bei Simonui Daukantui sakė parašęs žemaičių—lietuvių kalbos žodyną. Bet tuose laiškuose esama netiesos. Wiszniewskui Kajetonas giriasi, kad pats parengė knygelę apie bites (1823 m.), tik brolio Kiprijono vardu (nors kalbos analizė patvirtina Kiprijono, ne Kajetono autorystę), kad kancleris N. Rumjancevas dėkojo jam už tą vertimą (iš tikrųjų dėkojo Kiprijonui), kad išspausdino knygelę *Rozmyślania wieśniaka rolnika* (bet nutylėjo jos autorių Dionizą Pošką), kad *Dziennik Wileński* paskelbė jo kelionės po Žemaitiją aprašą (nors ten aprašytas tik Poškos Baublys), — du pastaruosius atvejus pastebėjo jau V. Maciūnas. Laiške S. Daukantui Kajetonas, vardydamas savo nuopelnus, nebeminėjo nei knygelės apie bites vertimo, nei *Rozmyślania wieśniaka rolnika* — jis bus jautęs, kad Daukantas galėjo žinoti tikruosius jų autorius. Taip pat abiejuose laiškuose Kajetonas sako pabaigęs savo žodyną, nors sudegęs rankraštis tebuvo parašytas tik iki K raidės pradžios (V. Maciūnas). O, kaip matyti iš I. Loboikos laišky, tik iki K raidės žodyną buvo parašęs Kiprijonas. Tad sunku paneigti Kajetoną mėgus girtis ir kitų sukurtais darbais.

Be to, svarbu, kad Kajetonas buvo D. Poškos bendramintis ir kartu Kiprijono konkurentas. Poška rašė: "nemačiau geresnės ortogarfijos, kaip [...] Kajetono Nezabitausko elementoriuje". Antra vertus, Kiprijonui dar tebedirbant prie savo žodyno (1825 m. kovo mėn.) Poška irgi ėmė rašyti konkurencinį žodyną, t.y. konkuruoti su Kiprijonu dėl rašomosios žemaičių—lietuvių kalbos kūrimo ir diegimo. Jei autorius būtų buvęs Kajetonas, vargu ar bičiulis Poška nebūtų pritaręs jo darbui ir būtų ryžęsis su juo rungtyniauti, o ne padėti.

Vadinasi, net rankraščiui ir neišlikus, daug argumentų rodo, jog Kajetonas, mėgęs girtis ir save liaupsinti, taip pat norėjo pasisavinti brolio Kiprijono nebaigtą rašyti lietuvių kalbos žodyną. Tad, kaip jau yra nurodžiusi A. Kaupuž, to žodyno autoriumi laikytinas Kiprijonas Nezabitauskas.

KNYGA APIE BALŲ KALBAS

Senas baltų kalbų tyrinėjimo tradicijas turinčioje Vokietijoje pastaraisiais metais pasirodė naujų baltistikai reikšmingų darbų. Vienas iš jų — 1994 m. iš spaudos išėjusi trijų kalbininkų vokiečių kalba parašyta knyga "Baltų kalbos. Įvadas".¹ Gražiai poligrafiškai išleistą 416 puslapių knygą sudaro keturi pagrindiniai skyriai.

Gana plataus (p. 15–70) įžanginio skyriaus autorius — daug baltų kalbotyrai ir jos populiarinimui nusipelnęs kalbininkas Raineris Eckertas. Jis labai glaustai, galima sakyti enciklopediškai, pateikia svarbiausių žinių apie visas baltų kalbas ir tautas, jų vardus, istoriją, aptaria išnykusius, kitų tautų asimiliuotus prūsus, sūduvius, jotvingius, kuršius, žemgalius, sėlius. Suprantama, daugiausia vietos čia skiriama dviejų gyvųjų baltų tautų — lietuvių ir latvių — istorijai: paminimi lemtingiausiasieji įvykiai, lydėję šias tautas nuo

¹ Eckert R., Bukevičiūtė E.-J., Hinze F. *Die baltischen Sprachen. Eine Einführung*. Langenscheidt. Verlag Enzyklopädie. Leipzig, Berlin, München, 1994.